

*Харченко І. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумського національного аграрного університету*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У статті здійснено спробу аналізу теоретичних і прикладних аспектів розвитку філологічної освіти в Україні та в країнах Європейського Союзу. Зазначено, що філологічна освіта не тільки дає кваліфікацію, але й формує культурний тип особистості. Зазначено, що пріоритетними тенденціями філологічної освіти є її глобалізація та інтернаціоналізація. Розглянуто гуманітарний потенціал мовознавства та літературознавства, які є компонентами філологічної освіти. Розглянуто такі аспекти філологічної освіти: лінгвокультурологія, етнолінгвістика, соціолінгвістика. Звернуто увагу на сучасний етап становлення національної школи термінознавства.

Ключові слова: філологічна освіта, глобалізація, інтернаціоналізація, лінгвокультурологія, етнолінгвістика, соціолінгвістика, термінознавство.

Постановка проблеми. Початок XXI століття характеризується трансформацією парадигмальних основ гуманітарних наук, що означає, особливо в філології, фокусування в центрі гуманітарного знання філософії знакових систем і комунікацій, семіотики, герменевтики, які пов'язані з антропоцентричним поглядом у науці. Завдяки цьому поширилися погляди пост-антропоцентризму, з його інтеграцією когнітивних і комунікативних підходів до дослідження мови. Підвищилася значимість філологічної освіти, як основи пізнання і пояснення в гуманітарних і природничих науках; зросла роль мови в соціальних відносинах і суспільній діяльності. Саме тому у філологічній освіті постає актуальне питання формування особистості з інноваційним типом мислення, здатної до постійного самовдосконалення і миттєвої та успішної реакції на постійні, стрімкі зміни, які відбуваються у світі [1, с. 24].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти філологічної освіти досліджують вітчизняні і зарубіжні вчені. Питання підготовки бакалаврів і магістрів філологів вивчають І. Пасинкова, О. Зіноватна та О. Семенов. На особливостях білінгвальної освіти зосереджуються У. Вайнрайх, В. Коліер, Дж. Кроуфорд і К. Овандо. Різні аспекти методичної підготовки вчителя-філолога висвітлюють М. Байда, О. Бігич, Н. Бориско, Л. Мірошніченко, С. Ніколаєва, В. Пасинок та інші вчені.

Метою статті є проаналізувати теоретичні та прикладні аспекти розвитку філологічної освіти в Україні та в країнах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна філологія являє собою поєднання таких традиційних наук, як лінгвістика, літературознавство і фольклористика, які є її складовими, а також ряду наукових дисциплін, що відзначаються більш складною та сучасною будовою компонентів. Проте єдність філологічних наук і дисциплін забезпечується об'єктами філології, а також

дисциплінами, загальнозначущими з погляду інтеграції складових філології: гуманітарної семіотики, філологічної герменевтики і теорії тексту.

У сучасних умовах філологічна освіта в Україні та в країнах ЄС відіграє важливу соціальну та загальнокультурну роль. Як відомо, традиційне розуміння філологічної освіти зводиться до підготовки фахівців, найчастіше педагогів, з мови і літератури для викладання в різних навчальних закладах. Водночас в умовах демократизації суспільного життя, становлення ідеології соціального співробітництва та формування відкритого суспільства підвищується значення гуманітарних знань. І тут особлива роль належить філологічній освіті, яка не тільки дає кваліфікацію, але й формує культурний тип особистості. Саме філологія, знання мов і літератур різних народів дає змогу людині перебувати і розвиватися на кількох культурних рівнях: на рівні етнічної, національної культури, культури окремої країни, а також мати доступ до світових культурних процесів [2, с. 24].

В Україні важливим етапом впровадження європейських стандартів в освітній системі є прийняття Закону «Про вищу освіту», який став потужною рушійною силою для реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні [3]. Успішне впровадження її положень забезпечить переорієнтацію освіти на формування необхідних для життя ключових компетентностей, відбудеться оновлення стандартів освіти, яке включає профільне навчання, а також посилення вивчення іноземних мов на всіх рівнях освіти.

Для сучасної філологічної освіти можна виділити такі особливості: утвердження ідей демократизації та гуманізації навчання; розроблення оновлених освітньо-галузевих стандартів; переакцентування освітніх цілей на основі компетентнісного підходу; збагачення та осучаснення методичного інструментарію; інтегрування змісту, форм, методів і засобів навчання; упровадження відповідних суспільним запитам педагогічних технологій (пріоритет надається особистісно орієнтованим); широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Пріоритетними тенденціями вищої освіти XXI століття, зокрема філологічної, є її глобалізація та інтернаціоналізація. Характерні риси інтернаціоналізації освіти науковці вбачають у формуванні нової освітньої структури, яка забезпечить мобільність студентів, перехід до типових навчальних планів модульного типу, у використанні сучасних інформаційних технологій та в можливості дистанційно навчатися. Виклики сучасного розвитку диктують необхідність модернізації освіти, розроблення нових механізмів взаємодії освіти і науки з метою оновлення змісту освіти на основі досягнень фундаментальних і прикладних досліджень, активізації функцій вчителя і учня

в контексті інноваційних розробок психолого-педагогічного напрямів науки [4, с. 79].

У сучасних умовах важко переоцінити значення ІТ-технології в освіті і науці. У зв'язку з цим у філологічній освіті набувають актуальності проблеми формування й функціонування інформаційно-освітнього середовища та інформаційно-технологічних ресурсів. Наявність web-сайтів університетів, електронних бібліотек та інших продуктів дає підстави стверджувати про формування повноцінного інформаційно-освітнього середовища.

Фундаментальне завдання сучасної філологічної освіти – гуманізація. Розвиток і впровадження ІТ-технології є засобом досягнення головної мети освітнього процесу – виховання гуманістично розвиненої особистості, здатної на самоусвідомлення і самовдосконалення. У зв'язку з цим гуманітарний потенціал мовознавства і літературознавства, які є компонентами філологічної освіти, робить великий соціально значимий внесок у формування єдиної культурної спільності кожної національності як важливої умови життєздатності держави та її успішності на загальноосвітній арені.

У цьому розрізі постає такий актуальний аспект розвитку філологічної освіти як питання вивчення державної мови. Державна мова є основним ресурсом в осмисленні і сприйнятті всіма націями і національностями багатомовної культури, традиції, звичаїв, особливостей світосприйняття, побуту кожного народу. Мовна політика країн ЄС та України враховує історичні, політичні, етнічні чинники розвитку, ранжує функціональне співвідношення мов, підтримує модель пріоритетного розвитку державної мови, як основи національної культури, сталою ресурсу у взаємодії і взаємозбагачення культур, створює умови для збереження і функціонування інших мов. Отже, діалектика навчання у філологічній освіті полягає в тому, що чітко відслідковується тенденція полікультурності освіти. Полікультурна освіта спрямована на вивчення культурно-освітніх цінностей інших культур на основі знання культури своєї етнокультурної групи, а також взаємодію всіх культур на принципах взаєморозуміння, толерантності та суспільного діалогу [5, с. 4].

Прикладні аспекти полікультурності чітко поділяються на дві галузі – літературознавчі та культурологічні. Крім того, розробляються оновлені навчальні програми з іноземних мов різного рівня складності, які базуються на лінгвосоціокультурному методі вивчення мови. Особливої актуальності набувають дослідження, присвячені конструктивній і пізнавальній функціям мови. Формуючи і розвиваючи понятійну систему, філологи уводять у спеціалізований оборот спеціальні категорії і поняття із суміжних наук. Під час міждисциплінарного обміну поняттями наукові галузі перетинаються, і виникають нові теми досліджень.

Інший аспект філологічної освіти – сучасна лінгвокультурологія – концентрує увагу на мовному сприйнятті національної та загальнолюдської картини світу з урахуванням етнорегіональних особливостей. Ще одна галузь мовознавства, що вивчає мову та її зв'язок з культурою, – етнолінгвістика. Соціолінгвістика як відносно молода галузь науки актуалізує таке коло питань – національна мова як історична категорія, національна мова в статусі державної, типологія мовних ситуацій, що визначаються сучасними соціальними факторами, соціальна диференціація мови жителів міста і села, соціальні аспекти двомовності.

Особливої актуальності набуло дослідження мови давніх писемних пам'яток. У рамках вивчення культурної спадщини Київської Русі філологія збагатилася новими даними про фонетичні, лексичні, граматичні особливості літературних пам'яток древньослов'янської культури. Водночас успішно розвивається контрастивна лінгвістика, що вивчає взаємовплив слов'янських мов.

Заклопотаність у науковців-філологів спричиняє проблема практичної значущості офіційно-ділового стилю, оскільки наявний факт недостатньої реалізації його потенціалу. У зв'язку з цим необхідна державна підтримка функціонування і розвитку національної мови як мови діловодства в організаціях і органах управління, освіти, охорони здоров'я, соціальної та інших сфер [6, с. 131].

Сучасний час характеризується як етап становлення національних шкіл термінознавства. Наприклад, українське термінознавство характеризується рядом самостійних напрямів досліджень. Особливо значущим у теоретичному термінознавстві є роботи, що визначають закономірності розвитку і вживання професійної лексики. Прикладне термінознавство української мови також виконує багато функцій, його завданням є опис, оцінка, редагування, впорядкування нових термінів. Соціально затребувані дослідження з термінознавства пов'язані з вивченням сучасної функції терміна в різних текстах і ситуаціях професійного спілкування. Становить особливий інтерес і викликає великий суспільний резонанс, як суб'єктивно нове, використання українських термінів у комп'ютерних системах [7, с. 57].

Відомо, що перспективи розвитку вітчизняної лінгвістики багато в чому зумовлені характером мовної політики держави. Мотивуючи затребуваність української мови у сфері отримання професійної, соціально-політичної, наукової, культурної інформації, передбачається досягнення її високої конкурентоздатності.

Висновки. Успіхи філологічної науки забезпечують розвиток її в пріоритетних напрямках, що відповідають загальносвітовим трендам. Результати фундаментальних досліджень – реальний ресурс забезпечення конкурентоспроможності ідей і технологій. Досягнення фундаментальних наукових підходів, у свою чергу, служать імпульсом розвитку прикладних досліджень. Отже, модернізація філологічної освіти, впровадження інноваційних технологій, інтелектуалізація праці, досягнення конкурентоспроможності держави базуються на рівні розвитку фундаментальної науки, взаємодії її з прикладними дослідженнями і формуванням системи і механізмів впровадження результатів досліджень.

Надалі необхідне вивчення питань модернізації системи філологічної освіти в Україні та дослідження кращих надбань філологічної науки країн Європейського Союзу з метою інтеграції вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору.

Література:

1. Хоружий Г.Ф. Європейська політика вищої освіти : монографія. Полтава : Дивосвіт, 2016. 384 с.
2. Пірен М.І. Якісна освіта – інтелектуальний ресурс ефективності соціально-політичних змін в сучасному українському суспільстві. *Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 26–28 жовтня 2017 р. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 23–27.

3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 24.02.2019).
4. Березюк О.С., Смоляр В.І. Шляхи модернізації освітньої системи України. *Тенденції модернізації національних освітніх систем* : зб. наук. пр. / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 78–81.
5. Поляков М.В. Мовна політика сучасного університету. *Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики* : матер. VI Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 1–2 грудня 2016 р. Дніпро, 2016. С. 3–5.
6. Даутова С.Б., Османова З.Ж. Современные тенденции в филологической науке высшей школы. *Успехи современного естествознания*. 2014. № 11-1. С. 130–133.
7. Десятов Т.М. Європейські тенденції та українські перспективи розвитку теорії і практики освіти дорослих. *Європейський Союз – Україна: освіта дорослих*: збірник матеріалів форуму до міжнародних днів освіти дорослих в Україні, м. Київ, 4–6 листопада 2014 р. Київ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М, 2015. С. 55–60.

Харченко И. И. Теоретические и прикладные аспекты развития филологического образования в Украине и в странах Европейского Союза

Аннотация. В статье предпринята попытка анализа теоретических и прикладных аспектов развития филологического образования в Украине и в странах Европейского Союза. Отмечено, что филологическое образование не только дает квалификацию, но и формирует культурный тип личности. Отмечено, что приоритетными тенденция-

ми филологического образования, является ее глобализация и интернационализация. Рассмотрены гуманитарный потенциал языкознания и литературоведения, которые являются компонентами филологического образования. Рассмотрены следующие аспекты филологического образования: лингвокультурология, этнолингвистика, социоллингвистика. Обращено внимание на этап становления национальной школы терминологии.

Ключевые слова: филологическое образование, глобализация, интернационализация, лингвокультурология, этнолингвистика, социоллингвистика, терминология.

Kharchenko I. Theoretical and applied aspects of the development of philological education in Ukraine and in the countries of the European Union

Summary. The article attempts to analyze theoretical and applied aspects of the development of philological education in Ukraine and in the countries of the European Union. It is noted that philological education not only qualifies, but also forms a cultural type of personality. It is noted that the priority tendencies of philological education are its globalization and internationalization. The humanitarian potential of linguistics and literary studies, which are components of philological education, is considered. The following aspects of philological education are considered: linguoculture, ethnolinguistics, sociolinguistics. The attention is paid to the stage of formation of national schools of terminology.

Key words: philological education, globalization, internationalization, linguoculture, ethnolinguistics, sociolinguistics, terminology.